

DREPT PROCESUAL CIVIL

PROVOCĂRI TEORETICE ȘI PRACTICE

Cătălin Lungănașu

BIBLIOTECA PRACTICĂ DE
DREPT CIVIL ȘI DREPT
PROCESUAL CIVIL

UJ

CĂTĂLIN LUNGĂNAȘU

DREPT
PROCESUAL CIVIL

PROVOCĂRI TEORETICE ȘI PRACTICE

Universul Juridic
București
-2024-

Capitolul I

PRINCIPIUL DISPONIBILITĂȚII VS. ROLUL ACTIV AL JUDECĂTORULUI

Principiul disponibilității conturează un specific al procesului civil care poate părea în contradicție cu rolul activ pe care instanța trebuie să îl manifeste în vederea soluționării juste a cauzei. Aplicarea concomitentă a acestor două reguli definitorii pentru procedura civilă în raport și cu dreptul la apărare și la un proces echitabil generează anumite probleme practice pe care le semnalăm în prezenta secțiune¹ în condițiile în care instanța este ținută a respecta limitele judecătii cu care a fost învestită, dar în același timp trebuie să soluționeze litigiul conform regulilor de drept aplicabile pentru a pronunța o hotărâre legală și temeinică.

1. Jurisprudența analizată

În cele ce urmează dorim să evidențiem unele probleme teoretice și practice care pot fi identificate cu ocazia aplicării principiului disponibilității părților în procesul civil în raport cu alte reguli fundamentale, cum ar fi rolul activ al judecătorului, dreptul la apărare ori dreptul la un proces echitabil. Analiza pornește de la o situație practică în care s-au conturat parțial aceste dificultăți de interpretare a normelor procesuale, urmând apoi a fi menționate repere doctrinare și posibile soluții la ceea ce pare a fi un conflict între principiul disponibilității și rolul activ al judecătorului în procesul civil, inclusiv prin raportare la direcțiile de interpretare impuse prin jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Cazul practic la care ne referim privește următoarea speță: prin cererea de chemare în judecată formulată, reclamanta S.C.L. a solicitat obligarea pârâtului S.V. la plata sumei de 2.000 lei, respectiv restituirea prețului achitat pârâtului de reclamantă. În fapt, din probele administrate în cauză, Judecătoria Timișoara a reținut că, potrivit facturii fiscale nr. X din 22.03.2019, pârâtul S.V., în calitate de expert judiciar, a stabilit suma de 2.000 lei cu titlu de preț pentru servicii reprezentând „intabulare garaj str. I. V. nr. X” ce urmează a fi prestate pentru cumpărătoria S.C.L. Conform chitanței nr. X din data de 22.03.2019, reclamanta a achitat pârâtului suma de 2.000 lei cu titlu de „onorariu intabulare garaj str. I. V. nr. X”. Conform Notificării înregistrate sub nr. X/10.09.2020 comunicată prin BEJ C.I. la data de 15.09.2020, reclamanta a solicitat pârâtului ca în termen de 10 zile de la comunicare, fie îi comunică dovada intabulării garajului, fie îi restituie suma achitată cu titlu de onorariu.

¹ Prezentul capitol are la bază studiul următor: C. Lungănașu, *Principle of availability vs. active role of the court. Brief practical considerations in Perspectives of Law and Public administration*, volume 12, 04.12.2023, AdJuris International Academic Publisher, Bucharest, Paris, Calgary, 2023, pp. 550-562.

Prima instanță a respins cererea de chemare în judecată¹, reținând incidența dispozițiilor art. 1270 alin. 1, precum și ale art. 1516 și art. 1550 alin. 1 C. civ.² Din materialul administrat în cauză a rezultat că între părți s-a încheiat un contract de prestări servicii, contract care este în vigoare și în prezent. Cu toate acestea, deoarece reclamanta nu a solicitat instanței de judecată să dispună, în primul rând, rezoluțiunea contractului și nu a făcut dovada rezoluțiunii contractului pe altă cale, dreptul prevăzut de art. 1554 alin. 1 teza finală C. civ.³ nu este născut la acest moment. Nu se poate accepta interpretarea conform căreia rezoluțiunea contractului este subsumată singurului capăt de cerere principală formulat deoarece este vorba de două instituții juridice distincte, iar art. 1550 alin. 1 C. civ. menționează că rezoluțiunea trebuie solicitată de partea interesată.

Împotriva acestei sentințe, în termen legal, uzând de dreptul conferit de legea procesuală civilă, a declanșat calea de atac a apelului reclamanta S.C.L. În susținerea căii de atac, apelanta a arătat că, din probatoriul administrat în dosarul cauzei, starea de fapt a fost confirmată, respectiv că după trecerea celor 6 luni cât a fost stabilit pentru executarea lucrării, pârâtul nu a mai răspuns apelurilor sale telefonice. Apelanta apreciază că este îndreptățită să solicite și să declare unilateral rezoluțiunea (desființarea contractului și restituirea onorariului) deoarece lucrarea nu a fost executată, pârâtul a evitat-o sistematic și până la depunerea întâmpinării nu i-a comunicat nimic legat de lucrare.

Prin decizia civilă⁴ pronunțată, Tribunalul Timiș a respins apelul formulat de apelanta S.C.L. în contradictoriu cu intimatul S.V. împotriva sentinței civile pronunțate de Judecătoria Timișoara ca nefondat și a luat act că intimatul nu a solicitat cheltuieli de judecată. În acest sens, tribunalul a reținut incidența aceluiași dispoziții legale de drept material evocate și de Judecătoria Timișoara, reiterând că nu se poate accepta interpretarea conform căreia rezoluțiunea contractului este subsumată singurului capăt de cerere principală formulat privind restituirea prețului plătit deoarece este vorba de două instituții juridice distincte, iar art. 1550 alin. 1 din C. civ. menționează că rezoluțiunea trebuie solicitată de partea interesată.

De altfel, tribunalul a apreciat că, în realitate, prima instanță ar fi trebuit să respingă cererea formulată de apelanta-reclamantă ca prematură având în vedere că dreptul

¹ Judecătoria Timișoara, Secția I civilă, sentința civilă nr. 1979/08.02.2022 (nepublicată).

² Art. 1270 alin. 1 C. civ. menționează: «Contractul valabil încheiat are putere de lege între părțile contractante».

Art. 1516 C. civ. stabilește următoarele: «(1) Creditorul are dreptul la îndeplinirea integrală, exactă și la timp a obligației.

(2) Atunci când, fără justificare, debitorul nu își execută obligația și se află în întârziere, creditorul poate, la alegerea sa și fără a pierde dreptul la daune-interese, dacă i se cuvin:

1. să ceară sau, după caz, să treacă la executarea silită a obligației;

2. să obțină, dacă obligația este contractuală, rezoluțiunea sau rezilierea contractului ori, după caz, reducerea propriei obligații corelative;

3. să folosească, atunci când este cazul, orice alt mijloc prevăzut de lege pentru realizarea dreptului său».

Art. 1550 alin. 1 C. civ. prevede că «Rezoluțiunea poate fi dispusă de instanță, la cerere, sau, după caz, poate fi declarată unilateral de către partea îndreptățită».

³ Art. 1554 alin. 1 C. civ.: «Contractul desființat prin rezoluțiune se consideră că nu a fost niciodată încheiat. Dacă prin lege nu se prevede altfel, fiecare parte este ținută, în acest caz, să restituie celeilalte părți prestațiile primite».

⁴ Tribunalul Timiș, Secția I civilă, Decizia civilă nr. 1705/13.12.2022 (nepublicată) redactată de C. Lungănașu.

pretins încă nu s-a născut din moment ce însăși cauza acestuia, desființarea actului juridic în mod retroactiv, nu s-a realizat, contractul încheiat între părți fiind pe mai departe valabil. Cu toate acestea, dispozițiile art. 481 C. proc. civ. împiedică o asemenea modificare a soluției date de prima instanță întrucât ar fi încălcat principiul *non reformatio in pejus*.

Tribunalul a reținut că repunerea părților în situația anterioară sub forma restituirii prestațiilor nu reprezintă și nici nu are cum să reprezinte o consecință a executării unui act juridic (mai exact, a unui contract), ci tocmai inexistența acestuia *ab initio* (când prestațiile au fost realizate, deși creditorul ce le-a primit nu avea atare drept și trebuie să le înapoieze), fie inexistența survenită sub forma desființării actului din diverse motive (rezoluțiune, nulitate, ineficacitate etc.). Din aceste rațiuni art. 1635 alin. 1 C. civ.¹ face trimitere la variate cazuri de inexistență a raportului obligațional ori la invalidarea retroactivă a acestuia întrucât restituirea prestațiilor se impune doar pentru că fundamentul lor juridic ori nu a existat niciodată (plata fiind făcută fără drept), ori a dispărut cu efect retroactiv (cum e cazul anulării actului juridic civil). Tocmai aceasta este esența restituirii oricărei prestații.

Pentru atare considerente, tribunalul nu a putut adera la argumentele apelantei întrucât ar conduce *ad absurdum* la o situație paradoxală și lipsită de temeii legal: prestațiile realizate cu ocazia executării unui contract ar trebui restituite, dar cu toate acestea același contract ar rămâne valabil, fiind în ființă. Evident că o asemenea construcție nu poate fi validată câtă vreme aplică în mod concomitent ipoteze ce se exclud reciproc: ori actul juridic civil rămâne valabil și produce consecințe pe mai departe, ori este desființat (*ex nunc* sau *ex tunc*, după caz) și devine de actualitate problema restituirii prestațiilor. Este cât se poate de limpede că restituirea prestațiilor este o măsură incompatibilă cu menținerea intactă a convenției părților căci, în atare ipoteză, se execută drepturile și obligațiile din raportul juridic născut prin contractul părților, nicidecum cele derivate din desființarea sau încetarea raportului respectiv.

Or, cum apelanta nici nu a făcut dovada desființării anterioare a contractului încheiat cu intimatul, dar nici nu a solicitat în prezenta cauză o asemenea măsură din partea instanței, în raport de prevederile art. 9 alin. 2 și art. 397 alin. 1 C. proc. civ., instanța este ținută și limitată de principiul disponibilității părților în condițiile în care acestea au înțeles să exercite acțiunea civilă. Astfel, se observă că reclamanta nu doar că nu a solicitat și anularea sau rezoluțiunea contractului din prezenta cauză (în baza cărora a efectuat plata a cărei restituire o solicită), dar apreciază că o atare cerere distinctă nici nu ar fi fost necesară, deși tocmai aceasta ar fi fost cauza pretențiilor formulate. Or, tribunalul a reținut că interpretarea susținută de apelantă nu are fundament logico-juridic și, în mod corespunzător, nu poate fi înșușită de instanță.

Împotriva deciziei civile pronunțate de Tribunalul Timiș a formulat recurs reclamanta recurentă S.C.L. care a solicitat casarea în tot a hotărârii pronunțate, cu consecința rejudecării procesului în fond și admiterea cererii sale, cu cheltuieli de

¹ Art. 1635 C. civ. prevede că: «Restituirea prestațiilor are loc ori de câte ori cineva este ținut, în virtutea legii, să înapoieze bunurile primite fără drept ori din eroare sau în temeiul unui act juridic desființat ulterior cu efect retroactiv ori ale cărui obligații au devenit imposibil de executat din cauza unui eveniment de forță majoră, a unui caz fortuit ori a unui alt eveniment asimilat acestora».